

Huomioita taiteellisen tohtorintutkinnon kirjallisesta työstä

Hannu Pohjannoro, Sibelius-Akatemian jatkokoulutuspäivä 28.10.2011

Taiteellista tutkimusta, tekijätiedon ominaislaatua ja omasta taiteellisesta työstään kirjoittamista olen aiemmin pohtinut mm. tohtorintutkintoni kirjallisen työni *Aika, ääni ja ajatus* (2009a) johdantoluvussa sekä *Lectio praecursoriassa* (2009b). Ks. myös toiminnallisen opinnäytetyön kysymyksiä käsittelevä opettajankoulutuksen kehittämishankkeen raportti (Pohjannoro & Taijala 2007): erityisesti luvuista 2.1 ja 4.2 käy ilmi, että yhtäällä amk:n opinnäytetyön ja toisaalla taiteellisen tohtorintutkinnon kirjallisen työn ympärillä pohditaan paljolti samoja kysymyksiä, vaikka tutkintostatukset ja töiden laajuudet olennaisesti poikkeavatkin toisistaan. – Seuraavassa esitetyt ajatukset perustuvat mainittuihin teksteihin lähteineen, kokemuksiini kirjallisten töiden tarkastamisesta sekä osaltaan myös jatkokoulutus-päivässä 28.10. käytyyn keskusteluun.

Kirjallisen työn suhteesta tutkinnon taiteelliseen osuuteen voidaan erottaa ainakin rakenteellinen, sisällöllinen ja määrällinen (laajuus-) näkökulma. Rakenteellisesti katsoen taiteellinen osuus ja kirjallinen työ voivat olla toisiinsa nähden rinnakkaisia tai hierarkkisia (alisteisia). Rinnakkaisessa tapauksessa kumpaakin voidaan tarkastella mielekkäästi erikseen, vaikka sisällöllinen yhteys voi silti olla olemassa – ja on syytäkin olla! Hierarkkisessa tapauksessa jompikumpi on toiselle alisteinen; jos esimerkiksi kirjallinen työ raportoi, kommentoi ja analysoi taiteellista osuutta, kirjallisen työn arviointi taiteellisesta osuudesta irrallaan on vaikeaa, jopa mahdotonta. Päinvastainenkin tapaus lienee periaatteessa mahdollinen: tällöin taiteellinen osuus dokumentoisi, havainnollistaisi, tai jopa "todistaisi" kirjallisessa työssä esitettyä esteettistä, teoreettista, yhteiskunnallista tms. paradigmaa; kuitenkin taiteellisen osuuden epäitsenäisen rooli ja erittäin suuri riski ajautua taiteellisesti epätydyttäviin tuloksiin tekevät tästä mahdollisuudesta lähinnä hypoteettisen - onhan kyse *taiteellisesta* tohtorintutkinnosta.

Sisällöllinen yhteys puolestaan voi määräytyä lähes minkä seikan tai näkökulman suhteen tahansa (historiallinen, filosofinen, musiikkianalyttinen, pedagoginen, soittamisen fysiologiaan, esittämisen käytäntöihin tai harjoitteluprosessiin liittyvä...), kunhan vain tekijä pystyy yhteyden työssään määrittelemään ja osoittamaan mielekkääksi. Kirjallisen työn sisällyttäminen taiteellisen opinnäytteen osaksi uusien ohjeiden mukaisesti painottaa mielestäni tällaisen perustelun tarvetta entisestään.

Uusissa ohjeissa kirjallisen työn laajuutta taiteellisen opinnäytteen osana ei ole määritelty; esim. opintopisteinä tai suhteellisenä osuutena. En puutu opintopistelaskentoon tässä yhteydessä, ja tulevaisuudessa asiaan varmaan muodostuu jokin käytäntö (tai uudet ohjeet) ylä- ja alarajoineen. Kuitenkin muistutus realismista: taiteilijakoulutuksessa ei liene mielekäästä antaa kirjallisen työn laajeta ainakaan kovin paljoa nykyisestä, jo tilanne 50/50 % herättäisi kysymyksen tutkinnon luonteesta, ja kunnianhimoisten opiskelijoiden (ja ohjaajien?) kyseessä ollen myöskään esim. jakaumaa 90/80 % ei voida pitää kestäväenä kehityksenä. Sisältö ratkaisee, toki, mutta käytännössä uskoisin opiskelijan ainakin alkuvaiheessa hyötyvän myös sivumäärinä ilmoitetusta työn ohjeellisesta laajuudesta.

Kirjallisen työn yleinen tavoite opiskelijan kannalta on mielestäni kriittisen reflektion kautta saavutettava syvempi ja käsitteellisesti jäsentyneempi ymmärrys omasta taiteellisesta työstään, akateemisen ja taideyhteisön kannalta puolestaan olennaista on tällaista ymmärrystä artikuloivien tekstien syntyminen ja tuominen taidekeskustelun piiriin. Taideteosten tai esitysten lisäksi tekstit ovat tämän keskustelun kannalta keskeinen dokumentti: niihin voidaan palata, niihin voidaan viitata ja niiden avulla voidaan myös mm. analyttisesti ja kriittisesti verrata sitä, mitä taiteilija *tekee* ja sitä, mitä hän *sanoo tekevänsä*.

Edellä mainittu kriittinen reflektio mielestäni edellyttää lähdeaineiston, ts. relevantin kirjallisuuden, *musiikin* ja muiden tietolähteiden käyttöä referenssipintana omalle taiteelliselle työlle. Kyse ei ole näköistieteellisyydestä lähdeviitteineen, vaan tällä tavoin uskon tekijän tulevan paremmin tietoiseksi taiteellisen toimintansa juurista ja vaikuttajista, sekä pystyvän paremmin

käsitteellistämään toimintaansa (intuitio ja luovuus eivät sulje pois selkeän käsitteellisen ajattelun mahdollisuutta!), mistä puolestaan uskon olevan myös suoraa käytännön hyötyä esim. opetustyössä.

Tavoitteiden asetteluun vaikuttaa myös työn "lajityyppi". Työ voi perinteisen tutkielmamallin lisäksi olla myös raportti, essee, verkkosivusto tai jokin sellainen, jota ei vielä ole osattu ajatella - onkin tärkeää, että muotoa ei ohjeilla liian tiukasti sidota. Jos työlle on ajateltu olevan tutkintosuorituksen jälkeistä muuta käyttöä esimerkiksi käsikirjana tai opetusmateriaalina, tai jos työ tehdään kehityshankkeen osana yhteistyössä kolmannen osapuolen kanssa, on nämä "ulkoakateemiset" reunaehdot ja tavoitteet myös työssä selkeästi ilmaistava - ja otettava huomioon myös työn ohjauksessa. Ja edelleen, arvioinnissa tulee ottaa huomioon myös näiden tavoitteiden toteutuminen ja työn myöhempi käytettävyys akateemisten vaatimusten *lisäksi*. Viimeksi mainittu seikka myös opiskelijan on työtä suunnitellessaan syytä ottaa huomioon: jos hypoteettinen opiskelija haluaisi tehdä kirjallisenä työnään esimerkiksi kaunokirjallisen esityksen oman konserttisarjansa säveltäjistä (runomuotoinen dialogi Purcellin ja Stravinskin kohtaamisesta), se tulisi mielestäni arvioida sekä opinnäytteenä että kaunokirjallisuutena, mikä puolestaan vaikuttaa asiantuntijoiden valintaan, eikä tee suoritusta ainakaan yhtään helpommaksi.

Lopuksi painotan jatkotutkintosuunnitelman merkitystä ja ohjauksen tärkeyttä jo suunnitelma-vaiheessa. Suunnitelmassaan opiskelijan tulee asettaa itselleen tehtävä, joka on yksilöity, taiteellisesti kiinnostava ja haastava, ja toisaalta realistinen mm. käytettävissä olevan ajan suhteen, ja myös jossain määrin uusille mahdollisuuksille avoin. Suunnitelmassa ei ole tarkoitus lyödä lukkoon lopputulosta vaan lähtötilanne - samahan pätee myös väitöskirjoihin: tutkimus tehdään, jotta saataisiin selville jotain, mitä ei vielä tiedetä.

Viitteet

Pohjannoro, H. (2009a) Aika, ääni ja ajatus. Kirjallinen työ. Sibelius-Akatemia.
<http://ethesis.siba.fi/ethesis/files/nbnfife200904291400.pdf>

Pohjannoro, H. (2009b) Taiteellisesta tutkimuksesta ja tekstin välttämättömyydestä. *Lectio praecursoria*. Säteitä 2009, 71-79. Sibelius-Akatemia.
http://sate.siba.fi/attach/SateitaB5_124s_verkko_KORJ_1.pdf

Pohjannoro, H. & Taijala, B. (2007) Näkökulmia toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Opettajan-koulutuksen kehittämishankkeen raportti. TAOKK, Tampere.
<https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/8232/Pohjannoro.Hannu.Taijala.Beata.pdf?sequence=2>